

Bilješka o radu Hrvatskog društva za zdravstvenu ekologiju (HDZE) Hrvatskog liječničkog zbora (HLZ) u razdoblju od osnivanja 2000. do 2008. godine

BRANIMIR ČVORIŠČEC
BERISLAV SKUPNJAK
KRUNOSLAV CAPAK

Correspondence:

Branimir Čvorišćec
E-mail: bran@mef.hr

Početak 2000. godine održan je u Hrvatskom liječničkom zboru međunarodni simpozij pod naslovom *Utjecaj štetnih tvari iz okoliša na dišni sustav*, nakon kojeg je odlučeno da se priđe osnivanju stručnog društva, pa je 17. ožujka 2000. godine osnovano **Hrvatsko društvo za zdravstvenu ekologiju**. Na izornoj skupštini izabran je Upravni odbor u sastavu: Čvorišćec Branimir, predsjednik Društva, Žuškin Eugenija, Skupnjak Berislav, podpredsjednici, Capak Krunoslav rizničar, te članovi Stipičić-Marković Asja, Aberle Neda, Bakran Ivan, Kanceljak-Macan Božica, Milković-Kraus Sanja, Pepeljnjak Stjepan te Vačić Vladimira. U Nadzorni odbor izabrani su akademici Dekaris Dragan i Šarić Marko i Reiner-Banovac Željka. Na drugoj izornoj Skupštini Društva 2004. godine izabran je isti Upravni odbor, s time da su umjesto Bakran Ivana i Reiner-Banovac Željke izabrani Mustajbegović Jadranka i Puntarić Dinko. Na trećoj izornoj Skupštini 2008. godine izabran je novi Upravni odbor s predsjednikom Capak Krunoslavom, dopredsjednicima Čvorišćec Branimirom i Eugenijom Žuškin, tajnicom Gorankom Petrović, rizničarkom Andrejom Barišin.

Već pri osnutku Društva deklarirana je interdisciplinarnost u radu uz široku suradnju liječnika svih profila s ostalim relevantnim strukama i institucijama. To omogućuje Društvu da se bavi problematikom okoliša, u dijelu koji se odnosi na zdravlje integrirajući pri tome i zaštitu okoliša kao posebnu djelatnost koja kao takva ima tri prioriteta cilja koja su sukladna ciljevima Društva kao što su osiguranje kvalitete življenja, održivi razvoj i unaprjeđenje zdravlja.

Uvažavajući prijedlog liječnika iz Istre o lokalnim ekološkim problemima, a u skladu s Pravilnikom Društva, osnovan je ogranak Društva u Istarskoj Podružnici ZLH. Ovaj ogranak Društva isticao se je s uspješnom aktivnošću u raspravama o mnogobrojnim lokalnim ekološkim problemima i njihovom utjecaju na zdravlje. Njegov prvi predsjednik je bio prim.dr.sc. Lucijan Mohorović, kojeg je 2008. godine naslijedio dr. Eduardo Giudici.

Stručna aktivnost Društva ostvarila se je kroz tematska stručna predavanja, simpozije i stručne konferencije. Tako je u osmogodišnjem periodu od 2000. godine do danas, održano 25 stručnih sastanaka, od kojih su pet bila simpozijalna (dva s međunarodnim učesćem) i jedna stručna konferencija. Na tim skupovima ukupno je održano 88 predavanja. Treba istaknuti da su sažetci najvećeg dijela predavanja tiskani uz pozive, te da su tiskane tri knjige s *in extenso* radovima i to:

- »Klimatske promjene i njihov utjecaj na zdravlje«
- »Genetski preinačena hrana – zdravstveni rizik da ili ne?«
- »Prvi Hrvatski znanstveni simpozij s međunarodnim sudjelovanjem Mikotoksini – klinički aspekti i prevencija«, te tri knjige sažetaka simpozija
- »Utjecaj cestovnog prometa na zdravlje«
- »Buka i zdravlje«, te
- »Alergotoksikološka istraživanja okoliša u Hrvatskoj«

Svi zaključci i preporuke th sastanaka mogu se naći na web stranicama Hrvatskog društva za zdravstvenu ekologiju (www.mef.hr/society/hdze)

1. NASTUPAJUĆE KLIMATSKE PROMJENE I NJIHOV UTJECAJ NA ZDRAVLJE

Ubrzo nakon osnivanja HDZE Upravni odbor prihvatio je inicijativu prim. dr. B. Skupnjaka da Društvo u svoj program uvrsti organiziranja stručne konferencije o utjecaju klimatskih čimbenika na zdravlje. To poradi toga što je dosada nekoliko stručnjaka iz područja zdravstva i medicine, a posebice iz institucija za meteorologiju i klimatologiju, počelo raditi na problematici o međuzavisnosti klimatskih promjena i ljudskog zdravlja. Osnivanjem »Odbora za klimu i zdravlje«, HDZE je toj problematici počeo sistematski posvećivati pozornost i time postavilo na dnevni red pitanje klimatskih promjena i kako se one reflektiraju na zdravlje pučanstva u Hrvatskoj.

U skladu s preporukama Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) sa konferencije U Rio de Janeiru, HDZE ističe da zdravstvo treba osigurati praćenje klimatskih promjena kao i adaptaciju na te promjene jer one imaju značajan utjecaj na zdravlje pojedinca, društvenih skupina pa i cijele populacije.

Stoga je na prvom simpoziju održanom 2002. godine u Zagrebu donijeto niz inicijativa za pokretanje akcija i mjera za prilagodbu zdravstva tim novonastalim klimatskim promjenama od kojih su najvažniji:

- Hrvatska treba putem sustava zdravstva proučavati klimatske promjene i to u prvom redu promatrano sa aspekta njihovog utjecaja na zdravlje.
- Pri tome treba punu pozornost posvetiti obavještanju građana, odnosno cjelokupne javnosti o tome kako klimatske promjene djeluju na zdravlje i kako treba prevenirati njihov štetni utjecaj.

Pri tome se predlažu brojne kratkoročne i dugoročne mjere:

1. Među kratkoročnim mjerama predloženo je da se obznanjuje tzv. biometeorološka prognoza koja bi objavljivala promjene klimatskih uvjeta koji mogu imati dobar ili loš utjecaj na zdravlje.

2. Preporučene su konkretne mjere, počev od onih koje predlažu način ponašanja za vrijeme ekstremnih vrućina, kada su registrirani u pojedinim godinama visoko

pogibeljni pa i fatalni događaji u svezi sa toplotnim udarima.

3. Formulirani su i konkretni zaključci dugoročnog karaktera, kao što je npr. briga o urbanom planiranju koje u većoj mjeri nego do sada treba omogućiti ventilaciju gradova, zatim akcije za pošumljavanje, pomoć ljudima u nabavi klimatizacijskih uređaja, novi način gradnje kuća sa naglašenijom termičkom izolacijom, itd.

2. GENETSKI MODIFICIRANA HRANA (GMO)

U okviru simpozija **Genetski preinačena hrana – zdravstveni rizik da ili ne?** aktivirana je skupina stručnjaka raznih disciplina, uključujući i liječnike za proučavanje potencijalnih dobrih, ali i potencijalno rizičnih učinaka tehnologije GMO. Tom prilikom se vodila diskusija s izrazito suprotstavljenih stajališta. Naglašeno je kako ne treba ići u ekstremne zabrane zbog kojih se zbog nekih opasnosti i potencijalnih rizika atakira na korištenje mnogih dobrih dostignuća znanosti.

Podsjetilo se da je svojevremeno bila pokrenuta velika akcija protiv umjetnih gnojiva, koja stvarno mogu imati loš utjecaj njihovom ingestijom putem hrane. Uzela se u obzir i praksa SAD-a, u koja je putem Food and Drug Administration (FDA) dozvolila upotrebu GMO hrane, ali sa naznakom podrijetla. Takvo stajalište zastupa i EU stajalištima koja također potrebu da takvi proizvodi budu jasno obilježeni da bi korisnici bili adekvatno obaviješteni.

Međutim, jednako tako su naglašene i moguće štetne posljedice, kao što je to primjerice nadmoć takvih genetskih promijenjenih biljaka nad konvencionalnima, što može utjecati na biološku raznolikost, a može i utjecati nekim svojim sastojinama na pretpostavljeno moguće alergijske reakcije kod ljudi.

3. BUKA I ZDRAVLJE

Utjecaj buke na čovjeka očituje se nizom učinaka, od oštećenja sluha i neauditivnih učinaka do poteškoća u komunikaciji i radnoj efikasnosti. Pri tome je u nas još uvijek najvažniji problem industrijska buka, tj. buka koja oštećuje sluh.

Procjenjuje se da izloženost buci od 90 dB tijekom cijelog radnog vijeka uzrokuje u 25% izloženih trajno oštećenje sluha, dok do izloženosti buci od 70 dB još uvijek nema rizika od oštećenja sluha.

Prisutnost štetne buke na radu potvrđuje činjenica da u Europi 7% radne populacije ima oštećen sluh bukom, a čak je 30% priznatih profesionalnih bolesti naglušost izazvana prekomjernom bukom. U posljednje vrijeme je u Europi, a i u nas, sve više zastupljena buka nižeg intenziteta, koja ne oštećuje sluh, ali zato može izazvati poremećaje spavanja, stresne reakcije, uznemirenost i neraspoloženje, smetnje u komunikaciji i tako utjecati na psihološko zdravlje i smanjenje radne sposobnosti.

Naime, Radna grupa SZO je još 1971. izjavila da buka mora biti prepoznata kao velika prijetnja ljudskom blagostanju (Suez, 1973.), jer je ona kao redovita pratilja u općem i profesionalnom životu predstavlja važan problem sa izraženom kako zdravstvenom (individualnom i populacijskom), tako i socijalnom komponentom.

Na simpoziju **Buka i zdravlje** održanom 8. prosinca 2005. godine u Zagrebu formirane su smjernice i stručna stajališta koja bi trebala biti putokaz za daljnje aktivnosti stručnih društava, pri čemu implementacija preporuka i mjera zaštite od buke EU i SZO jedna od temeljnih odrednica. Cilj simpozija je bio da se dokaže i istakne potreba preventivnog djelovanja na buku, te potakne zajedničko, interdisciplinarno djelovanje kvalitetnih stručnjaka na tom području.

1. U Hrvatskoj je problem buke prepoznat, ali se još uvijek nedovoljno radi na njemu: s pravnog aspekta, za sada, postoji samo Zakon o zaštiti od buke (NN20/2003) i jedan pravilnik (NN145/04), sanitarni inspektori mjere buku samo na žalbu, ne izrađuju se karte buke i ne donose se akcijski planovi

2. Nedovoljna je svijest o važnosti zaštite od buke kako običnog čovjeka, tako i zdravstvenih radnika, poslodavaca i državne uprave. Na području informiranja edukacije javnosti potrebno je učiniti značajne napore, te je i ovaj simpozij jedan od doprinosa podizanja svijesti o važnosti buke kao javnozdravstvenog problema.

3. Kada oštećenja bukom već nastupe, tada je dio problema velikim dijelom ili i reverzibilan ili se može riješiti uz velike napore stručnjaka, što ponovo naglašava pravovremeno poduzimanje mjera i postupaka sprječavanja da do takvih oštećenja uopće ne dođe, odnosno da budu prisutni u puno manjim razmjerima. Također je važno da se kada akustička trauma nastupi pacijent što hitnije javi liječniku jer su rezultati liječenja najbolji u vrijeme neposredno nakon traume.

4. OPĆI I RADNI UNUTARNJI OKOLIŠ: MEDICINSKI I PREVENTIVNI ASPEKTI

U posljednje vrijeme niz je informacija o sve izraženijoj dominaciji kroničnih nezaraznih bolesti, naročito dišnog sustava, od kojih se neke, kao što su to alergijske bolesti javljaju već u najmlađim dobnim skupinama. Tome doprinose brojna onečišćenja vanjskog, a naročito unutarnjeg okoliša, iz različitih izvora vezanih uz građevinski materijal, otvoreno izgaranje i ljudsku aktivnost u tom prostoru. To su razlozi koji su potakli prihvaćanje inicijative Odbora za unutarnji okoliš našeg Društva i prim. dr. B. Kanceljak-Macan, da organizira simpozij »**Opći i radni unutarnji okoliš: medicinski i preventivni aspekti**«, 4. studenog 2004. g. Predavači, članovi Društva i gosti raznih stručnih i znanstvenih disciplina raspravljali su i izmijenili stručna i znanstvena saznanja o zdravom stanovanju i medicini okoliša. Osim prepoznavanja i liječenja bolesti nastalih utjecajem štetnih čimbenika radnog i općeg okoliša, od velikog značaja za medicinu 21. stoljeća je promoviranje preventivne medicine, jer je i po SZO usvojeno pravilo da usredotočenje na preventivu

predstavlja usredotočenje na rizične čimbenike. Tako je ovaj Simpozij bio i poticaj za kontinuirano nastavljanje preventivnih aktivnosti u kojima sudjeluju, osim iskusnih liječnika primarne zaštite i kliničara, zdravstveni radnici drugih profila.

5. UTJECAJ CESTOVNOG PROMETA NA ZDRAVLJE

Govoreći o okolišu ne može se zanemariti i ne staviti u prvi plan mjera i akcija za zaštitu unaprjeđenja okoliša i problematiku prometa. Promet (a iz razloga racionalnosti usredotočujemo se na promet motornim vozilima s pogonom na fosilna goriva) je donio revoluciju u ne samo komunikacijske sponse, već i u čitavo gospodarstvo.

Međutim i nažalost, interesi gospodarstva i prometa u domeni motornih vozila, te okoliša i zdravlja nisu uvijek identični. Dapače, treba utvrditi da su prometna sredstva u određenom smislu pogibeljna za sva tri medija u kojima se kreću, na tlu, zraku i vodi, pa je HDZE smatralo nužnim i opravdanim posvetiti toj problematici poseban Simpozij koji je održan 2003. godine u Zagrebu.

Kako bi se ublažio potencijalni sraz ekoloških i ekonomskih interesa multisektorski i multidisciplinarni sastav ovog skupa nastojao je to ublažiti i pomiriti na način da je zagovarao i preporučivao mjere i akcije za dizanje ekološke sigurnosti, te za maksimalnu redukciju, odnosno eliminaciju svih štetnosti po zdravlje svih učesnika u prometu.

6. MIKOTOKSINI – KLINIČKI ASPEKTI I PREVENCIJA

Na zdravlje ljudi štetno djeluju, među mnogim agensima, i plijesni iz okoliša. Mogu uzrokovati alergijske, plućne, gastrointestinalne i kožne bolesti, a njihovi produkti, mikotoksini, izazivaju akutna i kronična trovanja, te imaju nefrotoksična, hepatotoksična i kancerogena djelovanja. To su razlozi što je HDZE prihvatilo inicijativu prof.dr.sc. Stjepana Pepeljnjaka i njegovih suradnika da u zajednici sa Zavodom za mikrobiologiju PBF-a, organizira 1. Hrvatski simpozij s međunarodnim učestvovanjem **Mikotoksini – klinički aspekti i prevencija** koji je održan 5. prosinca 2008. g. u Zagrebu.

Osim prepoznavanja bolesti uzrokovanih mikotoksini, od velikog značaja za budućnost je i promoviranje preventivnih aktivnosti, pogotovo kada je utvrđena međuzavisnost razvoja plijesni, pa time i mikotoksini u okruženju konstantnih klimatskih i toplinskih promjena. Stoga HDZE, nastavljajući stručnu i znanstvenu tradiciju, želi upoznati medicinsku i opću javnost o ulozi plijesni i mikotoksina kao štetnih tvari iz okoliša na ljudsko zdravlje.

7. PERSPEKTIVE ZDRAVSTVENE EKOLOGIJE

Hrvatska je za sada zemlja kandidat za članstvo u Europskoj Uniji, pa uvelike počinje primjenjivati legislativu i regulative koji su na snazi u Europskoj Uniji.

Upravo je sada čas da se pokrene i inicijativa o legislativi i perspektivama zdravstvene ekologije u Hrvatskoj, tj. zdravstvenoj ekologiji kao ključnoj poveznici između zaštite zdravlja ljudi i zaštite okoliša. Europska iskustva pokazuju da resor zaštite okoliša ne može samostalno, stručno i vjerodostojno odraditi procjenu utjecaja na zdravlje (risk assessment) bez stručnjaka iz »zdravstvene ekologije«, a da resor zdravstva ne može učinkovito djelovati u prevenciji i mjerama zaštite okoliša bez resora zaštite okoliša. Zbog toga se buduća legislativa treba vidjeti u svijetlu komplementarnosti »zdravstvene ekologije«.

Skup pod nazivom Perspektive zdravstvene ekologije donio je formulirane smjernice i usklađena stručna stajališta koja i trebaju biti putokaz za daljnje aktivnosti Društava i doprinosi boljoj organizacijskoj i materijalnoj perspektivi zdravstvene ekologije, koje su tiskane u uvodnom dijelu ovog časopisa.

Osim navedenih tematskih rasprava, razmatrani su i brojni drugi problemi, kao što su aditivi u prehrani, zdravstveni turizam, zdravstveni aspekti izloženosti radiofrekvencijskim i mikrovalnim elektromagnetskim poljima, ekogenetskim populacijskim mehanizmima, ulozi genetskih varijacija u reakciji bolesnika na farmakološku terapiju, ratu kao ekološkoj katastrofi, štetnim čimbenicima iz okoliša i intrauterinom zastoju rasta ploda, te o okolišu, pobolu i pomoru od malignoma u Istri. Nadalje, u stručnom radu Društvo je raspravljalo u okviru stručnih konferencija i sastanaka o ekološkim nesrećama, strategiji i akcijskom planu EU i SZO na području zdravstvene ekologije, zdravstvenoj ekologiji u praksi,

bioaktivnim tvarima u hrani za posebne namjene, alergenima u hrani i obvezi deklariranja, zdravstvenoj ispravnosti hrane u 2007. godini, radijacijskoj medicini, spaljivanju otpada i zdravstvenim učincima, i, učincima prehrane na pojavu i razvoj alergijskih bolesti« i sl.

I u budućem radu Društvo će i nadalje promatrati promjene okoliša i ekološke činitelje i njihov utjecaj na zdravlje. Nadalje Društvo će nastojati održati istu stručnu aktivnost, a i same okolnosti donijeti će nove ekološke probleme i pokazati potrebu o razradi i raspravi aktualne tematike.

Time će zdravstvo i medicina dati do znanja da ne mogu ostati neutralni u toj važnoj problematici jer u svakom slučaju, prema brojnim istraživanjima, klimatske promjene već utječu i još više će utjecati na ljudsko zdravlje. To znači da se zdravstvo i medicina moraju pripremiti za te predstojeće promjene; pa je i sadržaj stručne konferencije usmjeren na upoznavanje stručne javnosti i Društva na klimatske promjene, s posebnim osvrtom na Europu i Hrvatsku, zatim na stavove koje zagovara Svjetska zdravstvena organizacija, u smislu pripreme sustava zdravstva na klimatske promjene. Nadalje, naši uvaženi stručnjaci će iznijeti svoja iskustva i zapažanja o međuzavisnosti klimatskih promjena i njihovog utjecaja na bolesti dišnog sustava, bolesti uzrokovane zagađenom vodom ili hranom, bolesti koje se prenose vektorima, zarazne bolesti prenošene zagađenjem vode i hrane, kardiovaskularne bolesti, koagulacijske poremećaje, bolesti središnjeg živčanog sustava, mentalne i druge bolesti.